HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus historian valossa

Pauli Kettunen

Helsingin yliopisto
Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos

Kestävä hyvinvointi -seminaari
Helsingin yliopisto
10.4.2013

”Halusimme vaan kuulla, olemmeko kaikki täysin sydämin hyvinvointivaltion pelastustalkoissa.”

Helsingin Sanomat 17.3.2013. Toimituspäällikkö Antero Mukan selitys sille, miksi lehti tiedusteli ministereiltä, ovatko he teettäneet pimeää työtä.

Hyvinvointivaltion suosio

- Pohjoismaiden kansalaisilta ja myös maahanmuuttajilta vahva kannatus hyvinvointivaltiolle
- mikään puolue ei voi menestyä ilmoittautumalla hyvinvointivaltion vastustajaksi
- kilpailu ”pohjoismaisen mallin” omistusoikeudesta erityisesti Ruotsissa
- Suomessa konsensus-henkinen kuva hyvinvointivaltion tekemisestä yhteisenä kansallisena projektina
- ”kansalliset talkoot” ja ”kansallinen kriisitietoisuus” hyvinvointivaltion/-yhteiskunnan pelastamiseksi
- kriittisen historiallisen tiedon merkitys keskustelulle muutoksesta ja tulevaisuudesta

Hyvinvointivaltion suosion uutuus

- hyvinvointivaltio ei syntynyt yhteisenä kansallisena projektina
- … vaan ristiriitojen, kompromissien ja vähittäisuudistusten tuloksena
- hyvinvointivaltio ei syntynyt kansallisesti sulkeutuneessa maailmassa
- … vaan kansainvälisten vuorovaikutusten, riippuvuuksien ja ristiriitojen kentässä
- ”hyvinvointivaltion” käsite laajaan käyttöön vasta, kun kansainvälinen keskustelu ”hyvinvointivaltion kriisistä” 1970- ja 1980-luvulla
- 1980- ja 1990-luvuilla vaatimukset hyvinvointivaltion purkamisesta, mutta väistyneet taka-alalle
- tilalle visiot ja missiot hyvinvointiyhteiskunnan kokonaisuudistuksesta sen pelastamiseksi
- ”hyvinvointiyhteiskunta” monitulkintaisena konsensus-käsitteenä

Pohjoismainen hyvinvointivaltio: historialliset kerrokset

- vahva valtio, jonka syntytaustana poliittisen ja uskonnollisen vallan yhteys
- kansallisvaltioksi kansainvälisten vuorovaikutusten, riippuvuuksien ja ristiriitojen kentässä
- suuri riippuvuus kansainvälisestä taloudesta
- paikallinen itsehallinto
- vapaaehtoinen yhdistystoiminta, kansanliikkeet
- luokka- ja ryhmäetujen organisoituminen ja tunnustaminen
- luottamus hyviin kehiin …
- … erilaisten taloudellisten ryhmäintressien välillä
- … sosiaalisen tasoituksen, talouskasvun ja laajenevan demokratian välillä
- valtiota ja yhteiskuntaa yhdistävän demokratian perspektiivi

Pohjoismainen hyvinvointivaltio: toimintatavat

- ristiriitojen, kompromissien ja vähittäisuudistusten tietä
- … sosiaaliturvajärjestelmät
- … julkiset koulutus-, sosiaali- ja terveyspalvelut
- … työmarkkinoiden kollektiiviset sopimukset
- … tuloeroja tasoittavat verotusjärjestelmät
- julkinen ja kollektiivinen sääntely …
- … kanavoinut laajaa intressien kirjoa (komiteat, kolmikanta)
- … hyödyntänyt vapaaehtoisia järjestöjä ongelmanmäärittelyssä, valmistelussa ja toimeenpanossa
- … edistänyt työllisyyttä ja työmarkkinoita
- … lisännyt yksilön autonomiaa vähentämällä perheeseen ja työhön liittyviä alistus- ja riippuvuussuhteita
- … edistänyt näin sukupuolten tasa-arvoa

Uudet kansalliset ongelmanmäärittelyt

- lyhyet ja pitkät perspektiivit
- uudet ja vanhat sosiaaliset riskit
- väestön ikärakenteen muutos
- monikulttuurisuus, kansalaisuuden muuttuvat merkitykset
- globaali talouskilpailu, Euroopan integraatio
- kustannukset ja rahoitus: kriisi, kestävyysvaje
- hyvinvointivaltio/-yhteiskunta pelastettavana ja pelastajana

Hyvinvointivaltio pelastettavana

- pelastuskeinoina esillä:
- työnteon lisääminen ja kilpailukyvyn parantaminen
- palkkamaltti ja työmarkkinoiden joustavuus
- harmaan talouden kitkeminen ja yritysverotuksen alentaminen
- julkisen sektorin säästöt
- yksilön ja perheen vastuu, vapaaehtoistyö ja kolmas sektori
- sosiaali- ja terveyspalvelujen organisointiuudistus
- … laadun ja saatavuuden tasa-arvon edistämiseksi
- … markkinaperusteisen tuotannon lisäämiseksi
- maahanmuuton lisääminen ja maahanmuuton rajoittaminen
- MUTTA: voiko hyvinvointivaltio kestää keinoja, joilla sitä pelastetaan?

SPIRIT
OF
INNOVATION

Hyvinvointivaltio pelastajana

- hyvinvointivaltion puolustaminen ja perusteleminen kilpailuetuna
- sosiaaliset turvaverkot ja riskien tasaaminen taloudellisen toimeliaisuuden mahdollistajina
- hyvinvointivaltio luomassa tietoon, osaamiseen ja innovaatioon perustuvaa kilpailukykyä
- sosiaalipolitiikka ”tuottavana tekijänä”, ”sosiaalisina investointeina”, ”aktivointina”
- MUTTA: voiko hyvinvointivaltio kestää muovaamisen kilpailukykyvaltion tehtävien täyttämiseen?

Hyvinvointivaltio ja kilpailukykyvaltio

- kilpailukyky kaikkea muuta kuin uusi kysymys Suomessa ja muissa Pohjoismaissa
- kilpailukyvyn uusi läpäisyvoima ja merkitys poliittisen agendan määrittelyssä
- kun globalisaatiota käsitellään KANSALLISENA haasteena, kansallisvaltion tehtävänä korostuu kilpailukykyisen toimintaympäristön luominen kilpailukykyiselle taloudelliselle toiminnalle
- monia erilaisia kilpailustrategioita, myös erilaisia ”pohjoismaisia malleja”
- hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmän tasa-arvoperiaatteita mahdollista perustella kansallisina kilpailuetuina – mutta miten pitkälle?

Kansallisen katseen rajat ja niiden ylittäminen

- Pekka Kuusi: *60-luvun sosiaalipolitiikka* (1961)

  ”Jos mielimme Ruotsin ja Neuvostoliiton, kahden kasvutietoisen ja – kykyisen kansan, välissä jatkaa omaa elämäämme, me olemme tuomitut kasvamaan.”

  ”Kansanvalta, sosiaalinen tasoitus ja taloudellinen kasvu näyttävät nyky-yhteiskunnassa kytkeytyvän onnellisella tavalla toisiinsa.”

- Pekka Kuusi: *Tämä ihmisen maailma* (1982)

  ”Kasvusidonnaisen tuotannon valtionsisäinen kesyttäminen on laajennettava valtioiden välisen kilpailun säätelyksi; se on laajennettava globaaliseksi luonnonvarojen käytön yhteissäätelyksi. Valtioittain rakennetut sosiaaliset yhteiskuntajärjestelmät on lähisukupolvien aikana koottava ja ohjattava kehittyväksi, sosiaaliseksi maailmanyhteisöksi.”

Kansallisen katseen rajat ja niiden ylittäminen

- 1) kansallisella hyvinvointipolitiikalla yhä selvemmin ylikansalliset edellytykset; pääomien ja työpaikkojen liikkuvuus, verokilpailu hyvinvointivaltion rahoituspohjan uhkana
- 2) hyvätkään vastaukset kansallisen kilpailukyvyn kysymyksiin eivät riitä vastauksiksi yhä enemmän ylikansallisiin kysymyksiin demokratiasta, kansalaisuudesta, sosiaalisesta tasa-arvosta ja elämän ekologisista ehdoista
- 3) vastaukset kansallisen kilpailukyvyn kysymyksiin eivät riitä vastauksiksi myöskään itse talousjärjestelmän toimivuuden ongelmiin, sen osoittaa nykyinen talouskriisi
- Euroopan unionin asema ja merkitys? globaalien finanssimarkkinoiden vaatimusten välittäjänä kansalliseen politiikkaan? Euroopan integraation ja kansallisten poliittisten järjestelmien demokraattinen legitiimiys?
- hyvinvointinationalismin, kilpailukykynationalismin ja muukalaispelkoisen nationalismin muunnelmat, jännitteet ja yhdistelmät Euroopassa
- näiden voittaminen hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuden kysymys!